

Anmeldelser

Tips om medisinsk litteratur, andre bøker, filmer og elektroniske medier som bør anmeldes, sendes tidsskriftet@legeforeningen.no

Rikets smertetilstand

Arne Johan Vetlesen

Smerte

186 s. Lysaker: Dinamo Forlag, 2004.

Pris NOK 249

ISBN 82-8071-076-0

Gjør det vondt å tenke? spurte Arne Næss en gang. Nei, ikke om smerte sammen med Arne Johan Vetlesen. Forfatteren er professor i filosofi ved Universitetet i Oslo. Han arbeider særlig med sosialfilosofi, et fag som står sosialmedisinen nær.

I denne boken er Vetlesen særlig opptatt av psykisk og sosial smerte i betydningen mangel eller tap. Mange mennesker lever i en tilstand av rest og gjeld til det ønskede livet: «Den psykiske smerten som genereres ved at vi eksisterer i mangel, at vi er mangelsesener, at vi således lever i fravær av værensfylde og perfektjon.» Til tross for materiell velstand og avansert medisin lever i en smertefull tid. Årsaken er mangel på samsvar mellom menneskelivets grunnvilkår og de økonomisk/politiske rammevilkår. Til menneskets gitte, ikke valgbare grunnvilkår hører: avhengighet, sårbarhet, dødelighet, relasjonenes skjøhet og eksistensiell ensomhet. For å forebygge smerte, må samfunnet respektere, ja, betjene disse grunnvilkårene. Det kan vi etter Vetlesen gjøre ved å skape et sosialt klima som inneholder trygge normer, godtar svakhet, vil den andres vel og byr på rause fellesskap.

Nykapitalismen gjør det motsatte, påstår Vetlesen. Nykapitalismen fremmer en sosial mentalitet og sosiale strukturer som truer menneskets grunnvilkår. Nykapitalismens hellige treenighet er valgfrihet, individualisme og et ethos preget av hensynsløshet. Nykapitalismen skjerper Jean Paul Sartres dom: «Du er dømt til frihet.» Om valgfrihet skriver han: «Min normative påstand er at den grenseløse friheten til å velge, til å velge mellom stadig flere alternativer på stadig flere av livets områder, i virkeligheten for svært mange arter seg som det motsatte, nemlig som økt – og stadig økende – valgtvang. Og videre ved at valgtvangen knyttes til hver enkelt, som selve beviset på individets evne til «ansvar»

i form av demonstrert selvomforming og selvforbedring, så øker presset om å velge riktig, om å bruke sine energier på en alltid optimal måte, til et punkt som arter seg som selvutmattelse, i siste instans som selvutsløttelse, apati og depresjon.»

Det skarpe lyset på individet gjør mennesket alene med et enormt ansvar og et stort potensiale for skyld. «There is no such thing as a society,» sa Margareth Thatcher. En slik virkelighetsoppfatning «hensetter individet i en utilstrekkelighet hvor det står tilbake med et erodert selv», mener Vetlesen. Mennesket plages av «redselen for selvforstykkelse, for egen begrensning». Når mennesket gjøres til «Den ensomme rytter», blir det hensynsløst. I kampen for helsen, sikkerheten og perfektjonen blir vi mer og mer grådige og brutale. Den sosiale ufølsomheten preger individet så vel som summen av oss, samfunnet. Det dominerende ethos av hensynsløshet viser seg i arbeidsmarkedspolitikken, i asylpolitikken og i fordelingspolitikken. Men hensynsløsheten rammer ikke bare andre, den vender seg også innover, mot mennesket selv. I den råde kampen for tilværelsen kan individet komme til å angripe seg selv, drive rovdrift på egen kropp og sjel.

Forfatteren advarer mot å fjerne eksistensiell og sosial smerte med molekyler eller psykososialt design. Det er mening i lidelsen, nytte i smerten. Smertesignalene kan omformes til aksjonspotensialer, ikke bare i nevrofysiologisk, men også i eksistensiell og politisk forstand. Smerte er en melding om mangel, en feilmelding, og dermed startpunkt for forbedring.

Vetlesen anklager hjelpeprofesjonene for å være «kulturelt medskyldige» i rikets smertetilstand. Ved å tilby bedøvelse og selvomformingsteknologier (kropp, gener, livsstil) er medisinen med på å fiksere helsen i individet. Helsefarlige maktforhold og sykdomsskapende strukturer blir kamuflert.

Boken er verdt å lese for den som er nysgjerrig på hvordan tidens ånder danser tango med folkets helse. Den har et moment av nostalgi og modernitetsfrykt ved seg som gleder meg, men trolig vil ergre unge lesere. Den er rik på ord, noe som også gleder meg, men trolig vil ergre kirurgene.

Per Fugelli

Institutt for allmennmedisin og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Fagbok eller essay?

Christina Doctare

Hjernestress – kan det ramme meg?

142 s, tab, ill. Oslo: Noras Ark, 2004.

Pris NOK 230

ISBN 82-7979-029-2

Denne boken er nok beregnet på folk flest, som et forsøk på å forklare stressrelaterte tilstander. Men forfatteren, en svensk lege, har også ambisjoner om å nå kolleger og helsepolitikere. Hun beskriver møter med traumatiserte under

FN-tjeneste på Balkan, men legger heller ikke skjul på også selv å ha vært rammet av «hjernerstress». Her er noe av bokens hovedproblem. Er dette en seriøs popularisert lærebok eller et egenopplevd essay med faglige betraktninger attåt? Den egner seg best som det siste. Som det første har boken åpenbare mangler...

Første del – Hjernestress, individet og samfunnet – beskriver legens frustrasjon over trykkesystem som bare premierer klare diagnoser, og at alternativ behandling har mer å tilby. Hun viser betydelig skepsis til biologisk skolemedisin generelt og spesielt til psykiatri. Forfatteren introduserer ganske frimodig begrepet «hjernerstress» som skal romme alt fra posttraumatiske stresstilstander i krig til «utbrenthet» i fredstid (å ha opplevd livsfare/truende livsfare gjelder vel de færreste med det sistnevnte?) Resten av kapitlet blir utflytende med medisin, politikk og litteratur i en skjønn forening. At dagens barn og unge stort sett er vokst opp med «hjernerstress og kynisme» er for pessimistisk.

I annen del – Hjernestress i et medisinsk perspektiv – redegjøres det for biologiske modeller. Sympatikus-binyremarg og HPA-aksen populariseres tålig bra. Men Hans Selye forgudenes og Charles Darwin både forkastes og krediteres. Økningen i allergier forklares *alene* med økning i «hjernerstress». Oksytocin forklarer *alene* forplantning, sosiale relasjoner og nettverk. Det blir vanskelig å ta innledende kritikk av reduksjonistisk skolemedisin på alvor.

Imidlertid, i tredje delen med pasienteksempler kommer det frem individuelle faktorer hos dem som rammes, ofte fra tidlige

belastninger og traumer. Og det blir klarere at både individuelle sårbarhetsfaktorer og kontekstuelle belastninger er av betydning.

I avslutningen – Hva kan vi gjøre? – henfaller forfatteren igjen til enkle forklaringer på ganske komplekse samfunnsproblemer med medisinske biologiske modeller (terorisme skyldes biokjemisk feil i hjernen). Det er denne faglige synkretisme som gjør boken mindre interessant som lærebok, men kanskje leseverdig som et selvbiografisk essay?

Reidar Tyssen

Institutt for medisinske basalfag
Avdeling for atferdsfag
Universitetet i Oslo

Nyttig om samtaler med barn

Merete Holmsen

Samtalebilder og tegninger

En vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner. 207 s, ill. Oslo: Damm, 2004. Pris NOK 349
ISBN 82-496-0893-3

Bokens målgruppe er først og fremst barnevernspedagoger, spesialpedagoger, ansatte ved pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), helsestasjoner, barneverninstitusjoner og andre som kommer i kontakt med små

barn i vanskelige livssituasjoner. Med økende samfunnsmessig vekt på fastlegens rolle overfor familier og barn i krise og barn som pårørende, vil den også være et hjelpemiddel for leger som er uvant med å snakke med barn i profesjonell sammenheng.

Boken gir en teoretisk innsikt i den terapeutiske samtalen. Den er også en praktisk veileder til det å bruke bilder som appellerer til barn som utgangspunkt for samtale om vanskelige temaer som f.eks. legebesøk og sykehusinnleggelse, konflikter eller vold i familien, sjalusi eller sorgreaksjoner.

Boken inneholder 18 fargebilder av museungen Marius og bamsen hans i ulike situasjoner og er en videreføring av boken *Samtalebilder – en vei til kommunikasjon med barn* (1) av samme forfatter, men kan brukes uavhengig av denne.

Bokens fem første kapitler er teoretiske og tar for seg kriser og barns mestring i vanskelige livssituasjoner, anerkjennende og empatisk kommunikasjon, etiske problemstillinger knyttet til terapeutiske samtaler med barn, historiefortelling og bruk av narrativer og andre viktige aspekter ved barnesamtalen. De tre neste kapitlene er praktisk rettet og tar for seg praktisk tilrette-

legging, bruk av samtalebilder og en samtaleguide. De to neste kapitlene tar for seg barns egne tegninger og til slutt det nødvendige etterarbeidet. Boken har en fyldig litteraturliste og aktuelle nettadresser og har i tillegg en liste over aktuell barnelitteratur. De 18 plansjene som følger med kan rives ut og brukes hver for seg og i den rekkefølge det måtte passe.

Konkrete hjelpemidler som lek, tegning og bruk av bildemateriale er viktige hjelpemidler for å etablere kontakt og dialog med barn. De bildene som presenteres her, har en klar appell til barn, er tydelige uten å være overtydelige og kan uten tvil være et godt samtaleverktøy. Boken er for øvrig instruktiv og lettlest. Den skjermes noe av en stadig repetisjon av at samtale ikke er terapi. Forfatteren mener muligens dyperegående psykoterapi, men tydeliggjør i stedet en begrepsforvirring. For hva er forskjellen mellom terapi og behandling? Og hvorfor er det så viktig å forsikre foreldre om at barnet ikke utsettes for terapi når utgangspunktet er hjelp til barn i en vanskelig livssituasjon? Dette er imidlertid bare mindre skjønnhetsfeil i en ellers svært nyttig bok om samtaler med små barn utenfor spesialisthelsetjenesten.

Jannike Engelstad Snoek

Ungdomspsykiatrisk akuttenhet
Ullevål universitetssykehus

Litteratur

1. Holmsen M. Samtalebilder – en vei til kommunikasjon med barn. Oslo: NKS-forlaget, 2002.

Boken for alle som driver med reisemedisin

Verdens helseorganisasjon

International travel and health

202 s, tab, ill. Genève: Verdens helseorganisasjon, 2005. Pris USD 23
ISBN 92-4-158036-4

Boken er skrevet for helsepersonell som arbeider med vaksiner, reseptutskrivning og rådgiving i forbindelse med reiser. Den utkommer annethvert år, med små endringer, men har de siste årene økt betydelig i omfang. Den

kommer også ut i en årlig oppdatert pdf-utgave, hvor de enkelte kapitlene kan lastes ned gratis fra WHO: www.who.int/publications/2005/9241580364.pdf.

Dette er nå blitt en lærebok som omfatter alle de sentrale feltene innen reisemedisin: medisinsk vurdering før reiser, utstyrsliste, reiseforsikring, undersøkelser etter reiser,

flyrelaterte helseplager, høydesyke, hete, ulykker, generelle infeksjonsforebyggende forholdregler, vaksiner og malaria.

Det er en god og kortfattet oversikt over infeksjonssykdommer som man kan pådra seg under reiser, både etiologi, smitemåte, kort om hvordan sykdommene arter seg, geografisk utbredelse (for mange av sykdommene med oppdaterte kart), risikovurdering og profylakse. Kapitlet om de forskjellige vaksiner gir god bakgrunnsinformasjon. Det finnes ingen landsspesifikk oversikt over anbefalte vaksiner, men for norske lesere vil det uansett være naturlig å følge Folkehelseinstituttets anbefalinger (www.fhi.no).

Kapitlet som er mest anvendelig i daglig bruk for reisevaksinasjonskontorer er oversikten over vaksinekrav (gulfeber) og malariaprofylakse for alle land. Det tas med stadig mer detaljer når det gjelder utbredelsen av malaria, og nytt i årets utgave er at det er tatt med en risikogradering fra I til IV. Den etter hvert gammeldagse kombinasjonen klorokin + proguanil er nå nesten ute av listen, og kombinasjonen atovaquone + proguanil er tatt inn, som i Folkehelseinstituttets malariaprofylakseanbefalinger.

Dette er en oppslagsbok man ikke kan unnvære i reisemedisinen. Med den nye utformingen egner det meste av innholdet seg til lesing som en grunnbok, og mye av det som står, for eksempel om hvordan man skal fylle ut et vaksinasjonssertifikat, er minimumskunnskaper som dessverre mangler hos mange leger som tilbyr reisevaksiner.

Gunnar Hasle

Reiseklinikken
Oslo

Sannheten vi ikke liker

Marcia Angell

The truth about the drug companies

How they deceive us and what to do about it. 305 s. New York, NY: Random House, 2004. Pris USD 25
ISBN 0-375-50846-5

Forfatteren er lege med spesialistutdanning i indremedisin og patologi. Hun har arbeidet med helsepolitikk og medisinsk etikk og er internasjonalt kjent og anerkjent som tidligere sjefredaktør i *New England Journal of Medicine* i 20 år.

Boken er et grufullt, men saklig og dokumentert oppgjør med den amerikanske legemiddelindustrien. Denne industrien er enorm. Salget av reseptpliktige legemidler i USA er på ca. 200 milliarder dollar per år. I det aller beste året (1990) var fortjenesten ca. 25 %, og i 2002 var den fremdeles 17 %. Industrien argumenterer med at denne fortjenesten er nødvendig for forskning og utvikling av nye legemidler («miracle drugs for your health»),